

QARABAĞ İQTİSADİ RAYONUNDA HALAL MƏHSULLAR SEKTORUNU **NECƏ İNKİŞAF ETDİRMƏK OLAR?**

Son iki ildə dünyanı бүtrüyən və qlobal dünya iqtisadiyyatına milyardlarla ABŞ dolları miqyasında ziyan vuran COVID 19 pandemiyasına baxmayaraq, Qlobal İslam İqtisadiyyatı daha qısa zamanda əvvəlki vəziyyətinə geri dönmüşdür. Belə ki, “Qlobal İslam İqtisadiyyatının Vəziyyəti 2022” hesabatına əsasən 2020-ci il ilə müqayisədə 8.9% artım ilə 2021-ci ilə Qlobal İslam İqtisadiyyatının dəyəri 2 trilyon ABŞ dolları həcmində olmuşdur. Bu rəqəmin 2022-ci ilə 9.1% artım ilə 2.18 trilyon ABŞ dolları, 2025-ci ildə isə 7.5% mürəkkəb illik artım tempi ilə 2.8 trilyon ABŞ dolları olması proqnozlaşdırılır. Qlobal halal məhsullar bazarına nəzər yetirdikdə isə 2020-ci il ilə müqayisədə 2021-ci ildə 6.9% mürəkkəb illik artım tempi ilə 1.19 trilyon ABŞ dollarından, 1.27 trilyon ABŞ dollarına yüksəlib ki, bu rəqəmin 2025-ci ildə illik 7.1% artım ilə 1.67 trilyon ABŞ dolları olması gözlənilir. Bununla yanaşı, 2019/2020-ci il ilə

*Qlobal İslam
İqtisadiyyatı
İslam maliyyəsini
çıxmaq şərti ilə
qida, ərzaçılıq,
kosmetika, moda,
səyahət, media və
turizm sektorlarını
əhatə edir*

müqayisədə, İslam iqtisadiyyatına müxtəlif sektorlar üzrə investisiyaların həcmi 2020/2021-ci ildə 118% artım ilə 25.7 milyard ABŞ dolları olmuşdur. Qlobal İslam İqtisadiyyatı İslam maliyyəsini çıxmaq şərti ilə qida, ərzaçılıq, kosmetika, moda, səyahət, media və turizm sektorlarını əhatə edir.

Global miqyasda İslam iqtisadiyyatına artan marağı şərtləndirən amillərə dünya üzrə İslam dininə sitayiş edən əhəlinin sayının artması, onların gəlirlərinin artması və orta təbəqənin formalaşması, dinə olan bağlılığın artması, dünya üzrə Halal sertifikatı ilə bağlı vahid standartların qəbulu daxildir, qlobal brendlərin halal məhsullar bazarına artmaqda olan marağı, ölkə səviyyəsində müvafiq strategiyaların formalaşdırılması və ölkələr arasında halal məhsulların ticarəti üzrə strateji müttəfiqliyin qurulması daxildir.

Bununla yanaşı, təqdim olunan Halallıq sertifikatının yalnız məhsulun halal olması deyil, gigiyenik baxımdan da təmiz və sağlam olması nişanı olduğundan digər dindən olan müştərilərin də halal məhsullar bazarına marağı getdikcə artmaqdadır.

İslam dininə sitayiş edən əhalinin üstünlük təşkil etdiyi Azərbaycanda İslam iqtisadiyyatı ekosistemin formalaşdırılması üçün bütün lazımı imkanlara sahibdir. Lakin, ölkələr üzrə halal iqtisadiyyatın sektorlar üzrə vəziyyətini və ölkə üzrə ümumi halal məhsullar ekosisteminə müqayisə etməyə imkan verən Qlobal İslam İqtisadiyyatı İndikatoruna (GIEI) nəzər yetirdikdə, Azərbaycan Halal turizm potensialı üzrə yeddinci mövqə tutduğu halda digər sektorlar üzrə təmsil olunmayıb. Buna baxmayaraq, Azərbaycan qısa bir müddətdə Halal məhsullar bazarı üçün əlverişli ekosistemin formalaşdırılması baxımından lazım olan potensiala sahibdir. Yeni işğaldan azad olunmuş torpaqlar bu istiqamətdə ölkəmizin imkanlarını daha da genişləndirir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3037 nömrəli Sərəncamında, həmin bölgələrə investisiya yatırımlarının təşviqi, ən müasir infrastrukturun qurulması, emal və istehsal sənayesinin yaradılması, sahibkarlığın təşviqi və dəstəklənməsi, yaşıl şəhər, ağıllı şəhər və kənd konsepsiyalarının tətbiqi Qarabağda əlverişli İslam iqtisadiyyatı ekosisteminin yaradılmasına ciddi təkan verir. Belə ki, Qarabağ iqtisadi rayonunda heyvandarlığın inkişafı ilə yanaşı əkinə cəlb olunacaq 200 min hektarlıq torpaq sahəsi Halal qida sektoru üzrə Azərbaycanın önəmli bazara çevrilməsinə, Ağdam və digər rayonlarda sənaye parkının inşası və bu bölgələrin kimyəvi və mineral materiallarla zəngin olması Halal ərzaçılıq və kosmetika bazarının inkişafına, habelə səfəli və tarixi yerlərin çoxluğu Qarabağ iqtisadi rayonunu Halal turizm mərkəzinə çevirməyə imkan verəcək. Bu prosesdə önəmli maliyyələşmə mexanizmi olaraq Qarabağ Dırçəliş Fondunun xüsusi rolunu vurğulamaq lazımdır. Qarabağ iqtisadi rayonunda halal məhsullar bazarının inkişaf etdirilməsini şərtləndirən amilləri aşağıdakı kimi təsnifləşdirmək olar.

Halal sertifikatın verilməsinin yeni mexanizminin və qanunvericilik bazasının formalaşdırılması

Halal məhsullar sektorunun ölkədə inkişafını şərtləndirən ən önəmli amil Halal sertifikatlaşma prosesinin daha da təkmilləşdirilməsi və hüquqi bazasının gücləndirilməsindən keçir. Hazırda ölkədə Halal sertifikat Azesert Halal tərəfindən təqdim olunur. Lakin prosesdə boşluqların olduğu danılmazdır. Problemlərin mövcudluğu eyni zamanda ölkədə Halal məhsullar bazarının dəyərinin hesablanması da ciddi çətinliklər yaradır. Hazırda ölkədə Halal məhsullar bazarının dəyəri ilə bağlı dəqiq statistika yoxdur. Bu baxımdan, Türkiyə də daxil olmaqla bu sahədə önəmli təcrübəsi olan ölkələrdən yararlanmaq mümkündür. Bununla yanaşı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İƏT) ölkələri üzrə ticarətin gücləndirilməsinə və maneələrin aradan qaldırılmasına yönəlik mexanizm və vahid standartları təyin edən SMIIC (İslam Ölkələri üçün Standartlar və Meteorologiya İnstitutu) tərəfindən yaradılan OIC/SMIIC standartlarını əsas götürərək Halal sertifikatlaşma mexanizminin qurulması çox vacibdir. İƏT üzvləri ilə vahid Halal sertifikatlaşma mexanizminin olması bu ölkələrlə ticarət dövriyyəsinin daha da artmasına təkan verəcək.

Halal təchizat zəncirinin və halal logistikanın qurulması

Məhsulların halal hesab olunması ilə bağlı önəmli şərtlərdən biri də təchizat zənciri boyu xammal və materiallardan tutmuş emal prosesinin, habelə qablaşdırma və logistika fəaliyyətinin şəriət qaydalarına uyğun olmasıdır. Halal logistika halal məhsulların son təyinat yerinə çatana qədər qeyri-halal məhsul və ya maddələrlə təmasının olmamasını şərtləndirir. Regionda xüsusilə halal logistikanın təşkili və inkişaf etdirilməsi İslam iqtisadiyyatını dəstəkləyən ekosistemin qurulması

baxımında həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bu eyni zamanda, regionun Halal Parka çevrilməsinə səbəb olacaq.

Qarabağ iqtisadi rayonunda halal məhsullar sektorunun inkişafı üçün xüsusi dövlət proqramının qəbulu

Son dövrə qədər neftin qiymətinin kəskin azalması və pandemiya kimi global hadisələrin baş verməsi nəticəsində müxtəlif ölkələr iqtisadi diversifikasiya olaraq İslam iqtisadiyyatına xüsusi diqqət ayırmağa başlamışlar. Bunu nəzərə alaraq, Qarabağ iqtisadi rayonu daxil ölkə miqyasında halal məhsullar sektorunun inkişafı və İslam İqtisadiyyatı ekosisteminin formalaşdırılması üçün xüsusi dövlət dəstəyi çox vacibdir. Xüsusilə Qarabağ iqtisadi rayonunun yenidən qurulduğunu nəzərə alaraq, burada İslam iqtisadiyyatını dəstəkləyən xüsusi ekosistemin yaradılması daha labüddür. Belə ki, müxtəlif illəri əhatə edən regional inkişaf planları olduğu kimi, İslam İqtisadiyyatının formalaşdırılması üzrə dövlət proqramının olması bu prosesi daha da sürətləndirəcəkdir.

Qarabağ iqtisadi rayonunda halal məhsullar sektorunun yaradılması və inkişafına xarici investisiyaların cəlb edilməsi

Qarabağ iqtisadi rayonunda yenidənqurma prosesinə xarici investisiyanın cəlb edilməsinin prioritet istiqamətlərdən biri olduğunu nəzərə alaraq, bu investisiyaların bir qisminin halal məhsullar sektoruna yatırılması önəmlidir. Regionun potensialını nəzərə alaraq, bu sahəyə İƏT ölkələri və biznesləri ilə yanaşı, qeyri-islam ölkələri və şirkətlərinin də yüksək marağı mövcuddur. Xüsusilə İƏT-in "OIC-2025: Tədbirlər planı"nın istiqamətlərindən biri bu ölkələr arasında investisiya və ticarətin gücləndirilməsi olduğundan bu çərçivədə İƏT ölkələri ilə sıx əməkdaşlıq prosesi daha da sürətlənəcək.

Dünyada halal məhsullar sektorunun əhəmiyyətli artım tempini və ölkəmizdə, xüsusilə Qarabağ iqtisadi rayonunda bu sektorun inkişaf potensialını əsas götürərək dövlət və özəl sektorun dəstəyi ilə halal məhsullar sektoruna sistemli baxışı özündə ehtiva edən yeni dövlət proqramının qəbul edilməsi vacib faktorlardan biridir. Halal sertifikatların verilməsini şərtləndirən yeni mexanizmlərin formalaşdırılması, qanunvericilik bazasının yaradılması, halal təchizat zəncirinin qurulması və halal logistikasının yaradılması kimi zəruri fəaliyyətlər bu sahənin Qarabağ iqtisadi rayonunda inkişaf etdirilməsi üçün xarici investisiyaların cəlb olunmasını da şərtləndirəcək.

